

Gespecialiseerde restaurantbedrijven in beeld

Omzet, arbeid, scholing en certificering in de
verschillende branches van het GA-Platform
Restauratie

eib
Economisch Instituut
voor de Bouw

Het auteursrecht voor de inhoud berust geheel bij de Stichting Economisch Instituut voor de Bouw. Overnemen van de inhoud (of delen daarvan) is uitsluitend toegestaan met schriftelijke toestemming van het EIB. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Februari 2018

Gespecialiseerde restaurantbedrijven in beeld

Omzet, arbeid, scholing en certificering in
de verschillende branches van het GA-
Platform Restauratie

Martin Koning
Cox Bogaards

Conclusies op hoofdlijnen

Kenmerken van gespecialiseerde restauratiebedrijven

- In het GA-Platform Restauratie zijn gespecialiseerde restauratiebedrijven uit elf branches vertegenwoordigd. Deze branches bestaan uit erfgoedhoveniers, glazeniers, smeden, leidekkers, metselaars, molenmakers, rietdekkers, schilders, steenhouders, timmerbedrijven en voegers. Deze bedrijven kenmerken zich door het ambachtelijk vakmanschap van het personeel.
- In totaal vertegenwoordigt het platform circa 360 gespecialiseerde restauratiebedrijven. Deze bedrijven hebben gezamenlijk een jaaromzet van bijna € 325 miljoen, waarvan circa € 180 miljoen uit restauratie van monumenten. Bij de bedrijven werken bijna 2.700 personen aan eigen personeel en hiernaast worden 1.400 personen ingehuurd.
- Zowel binnen als tussen de branches lopen de karakteristieken van gespecialiseerde restauratiebedrijven uiteen. Dit geldt voor zowel omzetsamenstelling, aard van de werkzaamheden en de oriëntatie naar regio en type opdrachtgever. Bij leidekkers, molenmakers, glazeniers en steenhouders komt de omzet voornamelijk uit restauratie van monumenten, terwijl in de andere branches de omzet voor een belangrijk deel uit andere activiteiten moeten worden gehaald.
- Restauratie is een ambacht, waarbij de kennis en ervaring vooral door ervaren ambachtslieden wordt doorgegeven aan jongeren. Hiernaast vindt kennisopbouw plaats via opleidingen en cursussen. Slechts een deel van het eigen personeel heeft een restauratiegerichte opleiding gevolgd. Bij rietdekkers en steenhouders is dat de algemene opleiding voor de branche. Bij metselaars, voegers en hoveniers is dit deel relatief beperkt. Voor de overige branches heeft tussen de 40% en 50% van het personeel een restauratiegerichte opleiding gevolgd.
- Er worden uiteenlopende restauratie-opleidingen aangeboden. Het aantal opleidingen en ook het aantal locaties waar deze gegeven worden is beperkt. Voor leidekkers, molenmakers, smeden, glazeniers, erfgoedhoveniers en rietdekkers bestaat er geen volledig opleidingsaanbod. Het zijn dan ook met name veel bedrijven uit deze branches die het aanbod van opleidingen onvoldoende vinden. Alleen de meeste molenmakers en de smeden vinden het (beperkte) aanbod wel voldoende.
- In zes van de tien branches hebben de restauratiebedrijven gemiddeld één leerling in dienst. Alleen de metselbedrijven hebben er met gemiddeld drie leerlingen meer. De molenmakers, smeden en rietdekkers hebben geen leerlingen en zijn dit in de toekomst ook niet van plan. In de overige branches zijn bedrijven van plan in de komende drie jaar meer leerlingen te gaan aantrekken.
- Door de stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) zijn uitvoeringsrichtlijnen voor het toepassen van de juiste werkwijze en het inzetten van de juiste kennis bij de restauratie van monumenten opgesteld. Hiernaast zijn er beoordelingsrichtlijnen, waar de bedrijven zich op vrijwillige basis voor kunnen certificeren. Sinds 2012 is een deel van de restauratiebedrijven al gecertificeerd. Bij leidekkers, steenhouders en timmerbedrijven zijn vrijwel alle bedrijven ERM-gecertificeerd. Bij de andere branches is dit aandeel beduidend minder, maar hier geeft een deel van de bedrijven aan zich in de komende drie jaar te willen certificeren.
- In de komende drie jaar wordt in de bouw een krachtige productiegroei verwacht. De restauratie zal hier naar verwachting niet volledig van profiteren omdat restauratiewerk sterk afhankelijk is van de beschikbare subsidiegelden. In de meeste branches zijn de

restaurantbedrijven optimistisch over de omzet in de komende drie jaar. Het aandeel bedrijven dat een daling verwacht is heel beperkt. De meeste bedrijven willen zich in dezelfde mate als nu richten op restauratie. Bij steenhouders en hoveniers wil een relatief groot aandeel van de bedrijven zich meer concentreren op restauratie, terwijl een groot deel van de glazeniers zich juist willen verbreden. Het merendeel van de bedrijven verwacht geen verandering in de concurrentie met niet-restaurantbedrijven. Toch is het algemene beeld dat de concurrentie eerder toeneemt dan afneemt. Voor nieuwe opdrachten kiezen bedrijven eerder voor een indirecte manier van klantbenadering. De bedrijven denken vooral hun klanten via mond-tot-mond reclame of via social media binnen te halen. Het direct benaderen van nieuwe potentiële klanten heeft geen hoge prioriteit.

Aanbevelingen op hoofdlijnen

- Zorg voor voldoende continuïteit in restauratiewerk en voorkom te grote productieschommelingen om voldoende ambachtelijke kennis en ervaring in stand te houden. Het aantal restaurantbedrijven is niet groot, waardoor een (tijdelijke) terugval in omzet gevolgen zal hebben voor de capaciteit om deze kennis en ervaring aan nieuwe generaties door te kunnen geven.
- Zorg voor een grotere regionale spreiding van het aanbod van restauratieopleidingen. Het aanbod van opleidingen is beperkt. De grote afstanden kunnen een barrière vormen voor leerlingen die zich in restauratie willen specialiseren. Hier ligt een gezamenlijke inspanning voor de overheid en de sector om de opleidingen meer regionaal gespreid aan te kunnen bieden en zodoende meer nieuwe gekwalificeerde instroom te kunnen garanderen.
- Aan restauratiewerken worden steeds hogere eisen gesteld ten aanzien van duurzaamheid, materiaalgebruik en energieverbruik. Naast de ambachtelijke kennis en kunde is hiervoor ook kennis van nieuwe technieken en materialen vereist. Zorg snel voor adequate opleidingen zodat gespecialiseerde restaurantbedrijven op tijd over de juiste kennis en vaardigheden beschikken om aan deze nieuwe eisen te kunnen voldoen.
- Stel kwaliteitseisen aan bedrijven bij toekenning van opdrachten en subsidiegelden. Niet in alle branches wordt certificering toegepast. De overheden (Rijk, provincie, gemeenten en andere publieke organisaties) kunnen helpen door bij toekenning van hun opdrachten en subsidiegelden eisen te stellen aan de kwaliteit van de restaurantbedrijven. Als alleen gecertificeerde bedrijven hiervoor in aanmerking komen dan geeft dit een prikkel voor restaurantbedrijven om zich ook te gaan certificeren en hiervoor te investeren in de kennis en de opleiding van het personeel. De overheden hebben er zelf ook direct belang bij dat de voor de instandhouding van hun monumenten noodzakelijke kennis en kunde ook in de toekomst bij de gespecialiseerde restaurantbedrijven aanwezig is.
- Verbeter samenwerking tussen gespecialiseerde restaurantbedrijven. Gespecialiseerde restaurantbedrijven werken nog weinig met elkaar samen en zijn bovendien terughoudend direct nieuwe opdrachtgevers te benaderen. Door gezamenlijk op te trekken en offertes uit te brengen, bijvoorbeeld bij restauratie van kerken met combinaties van leidekkers, steenhouders, voegers en glazeniers, kunnen de gespecialiseerde restaurantbedrijven een betere positie ten opzichte van opdrachtgever en hoofdaannemer realiseren.

Gespecialiseerde restauratiebedrijven in beeld

Het GA-Platform Restauratie¹ heeft als doel de belangen van gespecialiseerde restauratiebedrijven te behartigen richting overheden, opdrachtgevers en partners in de restauratiekolom. Het borgen van de kwaliteit van het ambachtelijk vakmanschap door scholing, kennisdeling en certificering speelt hierin een belangrijke rol.

Karakteristieken van de gespecialiseerde restauratiebedrijven

Totale omvang van de gespecialiseerde restauratiebedrijven

Bij het GA-Platform Restauratie zijn elf brancheverenigingen aangesloten: erfgoedhoveniers, glazeniers, smeden, leidekkers, metselaars, molenmakers, rietdekkers, schilders, steenhouwers, timmerbedrijven en voegers. Niet alle 483 bij deze brancheverenigingen aangesloten bedrijven zijn actief in de restauratie en instandhouding van monumenten². Zo vertegenwoordigen bijvoorbeeld de algemene brancheverenigingen van de metselaars (AVM) en de voegers (VNV) ook de andere bedrijven in hun branche. In totaal gaat het om circa 360 gespecialiseerde restauratiebedrijven die samen goed zijn voor bijna € 325 miljoen aan jaaronzet, waarvan circa € 180 miljoen uit restauratie van monumenten. De totale branche biedt werk voor naar schatting bijna 2.700 personen aan eigen personeel en voor ruim 1.400 aan extern flexibel personeel. Hoveniers, steenhouwers en timmerbedrijven maken minder gebruik van extern flexibel personeel dan de andere branches.

Tabel 1 Kentallen van de gespecialiseerde restauratiebranches

Specialisme	Aantal bedrijven	Bedrijfs-grootte ²	Aantal werkkenden	Omzet per werkende ² €	Totale omzet mln €	Omzet uit restauratie mln €
Metselaars (AVM)	12	36	630	52.000	33	12
Leidekkers (NVVL)	12	23	337	104.000	35	34
Molenmakers (NVVM)	23	4	131	86.000	11	11
Smeden (NGK)	42	3	182	52.000	9	3
Restauratieschilders ¹ (ONL)	-	-	-	-	-	-
Glazeniers (OVG)	22	3	94	45.000	4	3
Erfgoedhoveniers (EGH)	13	8	125	80.000	10	4
Rietdekkers (VR)	168	3	834	93.000	77	31
Steenhouwers (VRS)	4	29	120	75.000	9	8
Voegers (VNV)	53	17	1.502	76.000	114	55
Timmerwerk (VTR)	10	13	140	155.000	22	17
Totaal	359	7	4.095	79.000	324	178

¹ Van de 13 restauratieschilders was de respons te beperkt om een representatief beeld van deze branche te schetsen.

² Gemiddelde

Bron: EIB

¹ Dit is het platform van gespecialiseerde aannemers uit verschillende branches die zich richten op de restauratie van monumenten.

² Werk aan door rijk, provincies en gemeenten aangewezen monumenten inclusief beschermd stads- en dorpsgezicht.

Zowel tussen de branches als binnen de branches zijn er veel verschillen tussen de gespecialiseerde restauratiebedrijven. Dit geldt zowel voor de omzetsamenstelling naar type bouwwerken, de aard van de werkzaamheden (herstel, onderhoud en herbestemming), de regionale oriëntatie als de opdrachtgevers.

Metselaars

Van de Aannemers Vereniging Metselwerken (AVM) zijn naar schatting 12 bedrijven (30%) actief in de restauratie van monumenten. Het zijn in het algemeen middelgrote bedrijven. De gemiddelde omzet bedraagt € 52.000 per werkende³. Bijna de helft van de omzet bestaat uit restauratiewerk. Hiervan bestaat twee derde uit herstelwerkzaamheden. Onderhoud en herbestemming hebben ieder een aandeel van rond de 10%. Slechts een kwart van deze bedrijven is ook actief buiten het eigen landsdeel⁴. De belangrijkste opdrachtgevers zijn bouwbedrijven (90%), waarvan 10% andere gespecialiseerde restauratiebedrijven.

Leidekkers

Alle 12 bedrijven die zijn aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van Leidekkers (NVVL) zijn actief in de restauratie van monumenten. Deze branche bestaat uit zowel kleine als middelgrote bedrijven. De gemiddelde omzet bedraagt € 104.000 per werkende, waarvan een deel ook uit kosten voor materiaal en materieel bestaat. Deze omzet bestaat vrijwel geheel uit werkzaamheden aan monumenten. De helft van de omzet bestaat uit herstel en een derde uit onderhoud. Omzet uit herbestemming is relatief beperkt. Het meeste werk wordt verricht bij kerkelijke gebouwen. Andere belangrijke type werken zijn woongebouwen en kastelen. De bedrijven zijn sterk regionaal actief: slechts 20% werkt buiten het eigen landsdeel. De leidekkers kennen een brede spreiding aan type opdrachtgevers. Ongeveer 30% van de opdrachtgevers zijn hoofdaannemers en ongeveer 15% andere gespecialiseerde restauratiebedrijven. Ook de overheid draagt voor 15% bij aan de omzet. De overige type opdrachtgevers dragen ieder voor 10% bij aan de omzet.

Molenmakers

De Nederlandse Vereniging van Molenmakers (NVVM) bestaat uit 23 kleinere bedrijven (gemiddeld vier man personeel), die ieder actief zijn in de restauratie van vooral molens. Bijna 80% van de omzet wordt bij herstel en onderhoud van molens gerealiseerd. Verder wordt 10% van de omzet bij woongebouwen gerealiseerd. De bijdrage van andere type gebouwen is beperkt. De helft van de werkzaamheden bestaat uit herstel en de overige helft uit onderhoud. De omzet per werkende bedraagt € 86.000. Meer dan de helft van de bedrijven is actief buiten het eigen landsdeel. Dit is de enige branche waarin ook omzet uit het buitenland wordt gerealiseerd, al is de omvang hiervan heel beperkt. Anders dan in de meeste andere branches hebben hoofdaannemers een beperkte rol in de opdrachten van de molenmakers. Het zijn vooral de overheid (45%), stichtingen (30%) en particulieren (10%) die voor de opdrachten verantwoordelijk zijn.

Smeden

Het Nederlands Gilde van Kunst-, Sier- en Restauratiesmeden (NGK) heeft 42 aangesloten bedrijven (80%) die zich met restauratie van monumenten bezighouden. Dit zijn kleine bedrijven (gemiddeld drie man personeel) met een omzet van € 52.000 per werkende. Slechts een kwart van de omzet van deze bedrijven wordt door restauratiewerkzaamheden gerealiseerd. Dit is werk aan woongebouwen. Van het overige deel neemt onderhoud een iets groter aandeel in dan herstel. Woongebouwen en molens hebben hierbij een groter aandeel dan de andere type gebouwen. Twee derde van de bedrijven is alleen actief in het eigen landsdeel. Naast particulieren (30%) zijn ook andere gespecialiseerde restauratiebedrijven (20%) belangrijke opdrachtgevers voor deze branche.

Restauratieschilders

In totaal zijn er 13 restauratieschilderbedrijven aangesloten bij OnderhoudNL. Helaas was de respons van deze bedrijven onvoldoende om representatieve kentallen te kunnen presenteren.

³ Het aantal werkenden bestaat uit het eigen personeel en de inhuur van derden (extern flexibel personeel).

⁴ Wij onderscheiden vijf landsdelen: Noord, Oost, Zuid, Randstad-Noord en Randstad-Zuid. Een bedrijf opereert landelijk als hij in twee of meer landsdelen actief is.

Glazeniers

Van de bij de Ondernemersvereniging van Glazeniers (OVG) aangesloten bedrijven zijn er 22 bedrijven (67%) actief in de restauratie van monumenten. Deze bedrijven zijn klein (gemiddeld drie man eigen personeel) en hebben een omzet van € 45.000 per werkende. De materiaal- en materieelkosten zijn in deze branche relatief beperkt. Ongeveer driekwart van de omzet wordt gerealiseerd uit restauratie van monumenten. Twee derde hiervan betreft werk aan woongebouwen en een kwart hiervan aan kerkelijke gebouwen. Eveneens twee derde deel bestaat uit herstel en het overige deel uit onderhoudswerkzaamheden. De bedrijven zijn sterk regionaal gespecialiseerd. Slechts een kwart van de bedrijven realiseert ook omzet buiten het eigen landsdeel. Andere restauratiebedrijven (25%), hoofdaannemers (25%) en particulieren (30%) zijn de belangrijkste opdrachtgevers voor de restauratieglazeniers.

Erfgoedhoveniers

Van de 15 bij de Vakgroep van Erfgoedhoveniers (EGH) aangesloten bedrijven zijn er tien actief in het herstel en het onderhoud van het groen rond monumenten. Deze bedrijven hebben gemiddeld acht man eigen personeel en een gemiddelde omzet van € 80.000 per werkende. De meeste omzet (70%) wordt bij deze bedrijven gehaald uit andere werkzaamheden. Van het werk aan monumenten bestaat het merendeel uit onderhoud en slechts een klein deel uit inrichting. Het meeste werk wordt gerealiseerd uit groenvoorziening rond monumentale woongebouwen, kastelen en verdedigingswerken. Alle erfgoedhoveniers zijn alleen actief in het eigen landsdeel. Particulieren zijn de belangrijkste opdrachtgever (85%). Het resterende deel wordt vooral in opdracht van de overheid uitgevoerd.

Rietdekkers

De Vakfederatie Rietdekkers (VR) is de grootste branchevereniging binnen het GA-platform Restauratie. In totaal zijn er 168 bedrijven (85%) actief in de restauratie van monumenten. Deze bedrijven zijn met gemiddeld drie man aan personeel wel relatief klein. Hierdoor is deze branche niet de sector met de hoogste totale restauratieomzet. De gemiddelde omzet per werkende bedraagt € 93.000. Van de totale omzet van de rietdekbedrijven bestaat 40% uit werk aan de daken van monumenten, hiervan is het merendeel (60%) onderhoud van rieten daken. Monumentale woongebouwen en agrarische gebouwen zijn de belangrijkste type werken voor de rietdekkers. Ook de rietdekkers zijn sterk regionaal gericht. Slechts 10% van de bedrijven werkt ook buiten het eigen landsdeel. Van alle branches halen de rietdekkers de meeste omzet uit werkzaamheden voor particulieren (bijna 80%). Er wordt relatief weinig werk verricht in opdracht van hoofdaannemers of andere restauratiebedrijven.

Steenhouwers

Bij de Vereniging Restauratie Steenhouders (VRS) zijn vier bedrijven aangesloten, die zich allemaal vrijwel geheel richten op de restauratie van monumenten. Slechts een zeer beperkt deel van de omzet wordt uit andere type activiteiten gerealiseerd. De bedrijven zijn middelgroot (gemiddeld 29 man eigen personeel) en huren weinig extern personeel in. De omzet bedraagt € 75.000 per werkende. De omzet is evenwichtig verdeeld tussen herstel en onderhoud. Herbestemming heeft een beperkt aandeel in de omzet. De steenhouders halen hun werk vooral uit kastelen, kerkelijke gebouwen en verdedigingswerken. De vier bedrijven zijn ieder landelijk actief. De steenhouders branche heeft de meeste opdrachten van andere gespecialiseerde restauratiebedrijven. Hiernaast ontvangen de steenhouders relatief veel opdrachten direct via architecten.

Voegers

De Vereniging Nederlandse Voegbedrijven (VNV) is de branchevereniging van alle voegbedrijven. Naar schatting verricht 53 (60%) van alle voegbedrijven werk aan monumenten. Een restauratievoegbedrijf heeft gemiddeld 17 mensen aan eigen personeel en een omzet van € 75.000 per werkende. Deze voegbedrijven halen bijna de helft van de omzet uit voegwerk aan monumenten. De voegers behalen van alle branches de meeste omzet uit restauratie. Het grootste deel hiervan bestaat uit voegwerk aan monumentale woongebouwen. Een ander belangrijke categorie voor voegbedrijven zijn kerkelijke gebouwen. Driekwart van de bedrijven richt zich op het eigen landsdeel. De hoofdaannemers zijn de belangrijkste opdrachtgevers voor de voegbedrijven, maar veel werk wordt ook direct in opdracht gedaan voor stichtingen, overheden en particulieren.

Timmerwerk

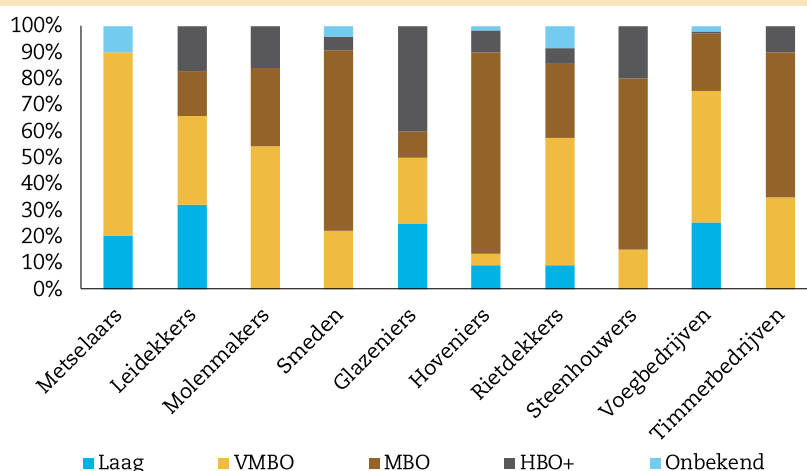
De Vereniging Timmerwerk Restauratie (VTR) vertegenwoordigt tien bedrijven die allemaal actief zijn in de restauratie. Een gemiddeld bedrijf heeft dertien mensen aan eigen personeel. De gemiddelde omzet per werkende bedraagt € 155.000. Van de omzet bestaat gemiddeld circa 80% uit restauratiewerkzaamheden aan monumenten. Van alle bedrijven haalt deze branche de hoogste omzet (30%) uit herbesteding van monumenten. Dit is bijna evenveel als de omzet uit herstel van monumenten. De omzet uit onderhoud is met 20% beperkter. Woongebouwen, kerken en kastelen zijn de belangrijkste type monumenten waaruit omzet wordt gerealiseerd. De helft van de bedrijven is alleen actief in het eigen landsdeel. De helft van het werk is in opdracht van hoofdaannemers. De andere helft is in opdracht van stichtingen (30%), overheden (15%) en particulieren (15%).

De bijlage bevat figuren met de omzetsamenstelling van de verschillende branches naar type monumenten, aard van het werk, regionale spreiding en type opdrachtgevers.

Borging van kennis en kwaliteit: opleiding en scholing

Restaureren is een ambacht. Veel kennis en ervaring wordt binnen een restauratiebedrijf doorgegeven door ervaren ambachtslieden aan nieuwe instroom van vaak jongeren. Hiernaast vindt kennisopbouw plaats via opleidingen en cursussen. Om voldoende kwaliteit van het restauratiewerk te kunnen borgen, is het noodzakelijk dat er voldoende mensen met voldoende kennis en ervaring rond de specifieke restauratieactiviteiten in de bedrijven aanwezig zijn en dat er ook voldoende aanbod van specifieke restauratieopleidingen beschikbaar is.

Figuur 1 Opleidingsniveau van eigen personeel

Bron: EIB

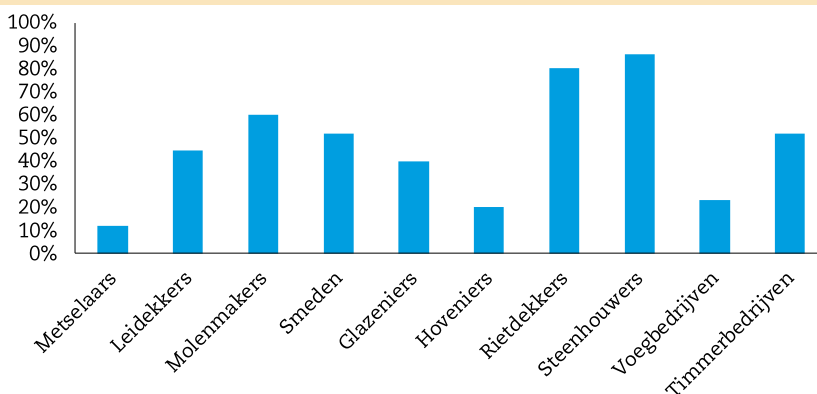
Opleidingsniveau

Er bestaan opmerkelijke verschillen in opleidingsniveau tussen de verschillende branches. Bij de metselaars en de voegbedrijven is het personeel relatief laagopgeleid. Het merendeel van het personeel in deze branches heeft een basisschool of een vmbo-opleiding als hoogst afgeronde studie (zie figuur 1). Bij de leidekkers, de molenmakers, glazeniers en de rietdekkers is grofweg de helft laag of vmbo-opgeleid. De smeden, steenhouwers en timmerbedrijven hebben een relatief hoog aandeel mbo-opgeleid personeel. Bij de glazeniers valt het hoge aandeel hbo-opgeleid of hoger op.

Personeel met een restauratieopleiding

Slechts een deel van het eigen personeel heeft een op restauratiegerichte opleiding gevolgd. Bij rietdekkers en steenhouwers ligt dit aandeel hoog (zie figuur 2). Dit zijn voor deze branches wel de algemene opleidingen. Branches met relatief een klein aandeel personeel met een op restauratie gerichte opleiding zijn de metselaars, hoveniers en voegers. Voor de overige branches ligt het aandeel tussen de 40 en 50%.

Figuur 2 Aandeel van het eigen personeel met een restauratieopleiding

Bron: EIB

Aanbod van restauratieopleidingen

Opleidingen voor onderhoud en restauratie van monumenten, roerend en groen erfgoed⁵ worden doorgaans gevolgd als specialisatie na een basisopleiding. Eerst wordt een allround opleiding tot bijvoorbeeld voeger of timmerman gevolgd op mbo-niveau 2 of 3. Aansluitend volgt dan de restauratieopleiding op een hoger niveau (mbo 3 of 4) tot restauratievoeger of restauratietimmerman. Vanwege de lage aantallen leerlingen kunnen de opleidingen slechts op enkele plaatsen in het land worden aangeboden. De laatste jaren wordt het restauratiespecialisme soms als keuzedeel binnen een allround opleiding aangeboden, waarbij in het keuzedeel minder tijd aan het specifieke vak wordt besteed.

Voor de bij het GA-Platform Restauratie aangesloten disciplines bestaan de volgende gespecialiseerde restauratieopleidingen:

- Restauratiemetselwerk: Specialist Restauratie Metselen (mbo 4)
Deze opleiding wordt gegeven in Arnhem (bij het Gelders Restauratie Centrum, in combinatie met het Graafschap College, Doetinchem) en jaarlijks op één andere wisselende plek in het land. De opleiding kan worden gevolgd als mbo 4 opleiding en als brancheopleiding (zonder generieke vakken en keuzedelen).
- Leidekken in de monumentenzorg: geen opleiding restauratiedekken
De opleiding voor deze vakdiscipline is komen te vervallen na het faillissement van BGA in Boxtel in het najaar van 2015.
- Molen maken: geen opleiding voor molenmaker
- Restauratiesmeden: geen opleiding voor restauratiesmeedwerk

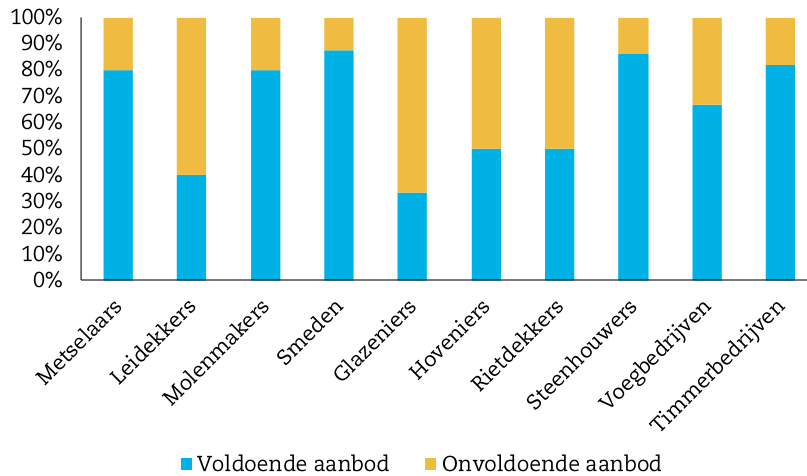
⁵ Voor verschillende vakdisciplines in de restauratie en monumentenzorg zijn gespecialiseerde opleidingen beschikbaar. Deze zijn gebundeld door het Nationaal Centrum Erfgoedopleidingen en te vinden op www.erfgoedopleidingen.nl.

Wel heeft het NGK, in overleg met enkele scholen, mbo-keuzedelen ontwikkeld. Leerlingen dienen hiervoor naar het NGK-opleidingscentrum in Huizen te komen, omdat hier vuren beschikbaar zijn. Verder heeft het NGK, samen met het Nationaal Restauratie Centrum, een driedaagse cursus 'Smeedwerk voor ervaren smeden' ontwikkeld.

- Restauratieschilderen: decoratie- en restauratieschilder (mbo 4)
Deze opleiding wordt gegeven op drie plaatsen in het land (Sint Lucas Boxtel, Cibap Zwolle en Nimeto Utrecht), er kiezen weinig studenten voor de restauratierichting. Momenteel wordt gekeken of een hbo-opleiding 'Associate Degree' ontwikkeld kan worden om een doorlopende leerlijn van mbo naar wo te creëren.
- Glazenierswerk in de monumentenzorg: keuzedeel in bredere opleiding
Binnen de opleiding Creatief vakman mbo 4 (Sint Lucas Boxtel) wordt in een keuzedeel aandacht besteed aan glazenierswerk.
- Erfgoedhoveniers: geen opleiding voor erfgoedhovenier
Wel is er een keuzedeel 'Oriëntatie groen erfgoed'. Verder bestaan er enkele meerdaagse cursussen op mbo- en hbo-niveau.
- Rietdekken in de monumentenzorg: geen gespecialiseerde opleiding voor restauratiewerk
Er bestaat geen gespecialiseerde opleiding voor restauratiewerk.
- Restauratiesteenhouwen: Allround Natuursteenbewerker (mbo 3)
Deze opleiding wordt gegeven bij de ROC Midden Nederland. Bij de restauratiesteenhouwers bestaat de wens om - binnen of naast deze allround opleiding - meer aandacht aan het restauratiespecialisme te besteden.
- Restauratievoegen: Restauratievoegen (mbo 3)
Deze opleiding wordt gegeven in Arnhem (bij het Gelders Restauratie Centrum, in combinatie met het Graafschap College, Doetinchem). De opleiding kan worden gevolgd als mbo 3 opleiding en als brancheopleiding (zonder generieke vakken en keuzedelen).
- Restauratietimmerwerk: Specialist Restauratie Timmeren (mbo 4)
Deze opleiding wordt gegeven in Arnhem (bij het Gelders Restauratie Centrum, in combinatie met het Graafschap College, Doetinchem) en jaarlijks op één andere wisselende plek in het land. De opleiding kan worden gevolgd als mbo 4 opleiding en als brancheopleiding (zonder generieke vakken en keuzedelen). Bij het Hout- en meubileringscollege zijn er ook de opleidingen Werkvoorbereider Timmerindustrie (mbo 4) en Ondernemend Meubelmaker (mbo 4). Bij het ROC van Twente /Ribo kan ook de BOL-opleiding Technicus Hout en Restauratie (mbo 3) worden gevolgd.

Van de verschillende disciplines onderscheiden de leidekkers, molenmakers, glazeniers, hoveniers en rietdekkers zich als de branches waarin het merendeel van de bedrijven het aanbod van restauratiespecifieke opleidingen in hun branche onvoldoende vinden. Dit spoort ook met het eerder overzicht van restauratieopleidingen. Het zijn deze branches waarin geen volledige opleiding gericht op restauratie wordt aangeboden. Opmerkelijk is dat molenmakers en smeden, waarvoor geen specifieke restauratieopleiding bestaat, toch antwoorden relatief tevreden te zijn over het aanbod van opleidingen.

Figuur 3 Waardering van bedrijven voor aanbod van opleidingen

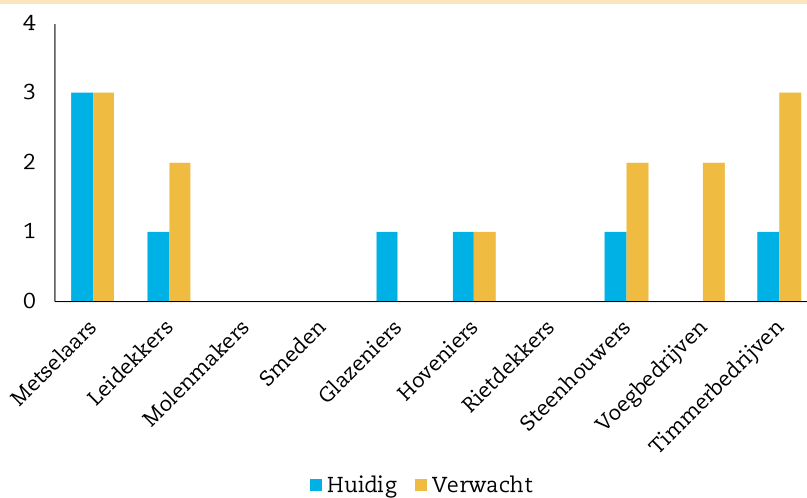

Bron: EIB

Leerlingen

De metselbedrijven hebben van alle gespecialiseerde restauratiebedrijven de meeste leerlingen en willen dit aantal ook op peil houden. De molenmakers, smeden en rietdekkers hebben nu vrijwel geen leerlingen en zijn ook niet van plan in de nabije toekomst leerlingen aan te trekken. De voegbedrijven, die nu geen leerlingen hebben, zijn dit wel van plan. De overige disciplines hebben gemiddeld één leerling. Hiervan voorzien de leidekkers, steenhouwers en timmerbedrijven een groei van het aantal leerlingen, terwijl de hoveniers het aantal gelijk willen houden en de glazeniers zelfs geen leerlingen verwachten aan te trekken.

Figuur 4 Aantal leerlingen per bedrijf

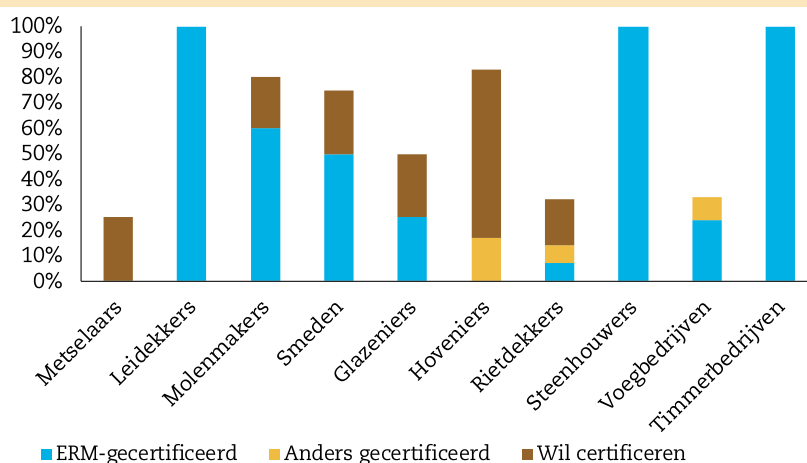

Bron: EIB

Borging van kennis en kwaliteit: certificering

Het toepassen van de juiste werkwijze en het inzetten van de juiste kennis bij het restaureren van monumenten is beschreven in uitvoeringsrichtlijnen van stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM). De ontwikkeling van de op restauratie gerichte uitvoeringsrichtlijnen is gestart in 2012. Restauratiebedrijven kunnen op vrijwillige basis kiezen om zich volgens beoordelingsrichtlijnen te certificeren. Doel is om met deze certificering de inzet van de juiste technieken en kennis structureel te bevorderen en te borgen. Een deel van de restauratiebedrijven is inmiddels ERM-gecertificeerd. In de branches van de leidekkers, steenhouwers en timmerbedrijven zijn alle bedrijven gecertificeerd volgens de ERM-richtlijnen (zie figuur 4). Een deel van de overige bedrijven (behalve bij de metselaars en voegers) wil zich in de komende drie jaar certificeren. Hiernaast geven bedrijven in een aantal branches aan, dat zij gecertificeerd zijn volgens andere richtlijnen of door persoonsgerichte erkenningen. Deze zijn niet specifiek op restauratie gericht.

Figuur 5 Aandeel van bedrijven die zijn gecertificeerd of dit in de komende drie jaar willen doen

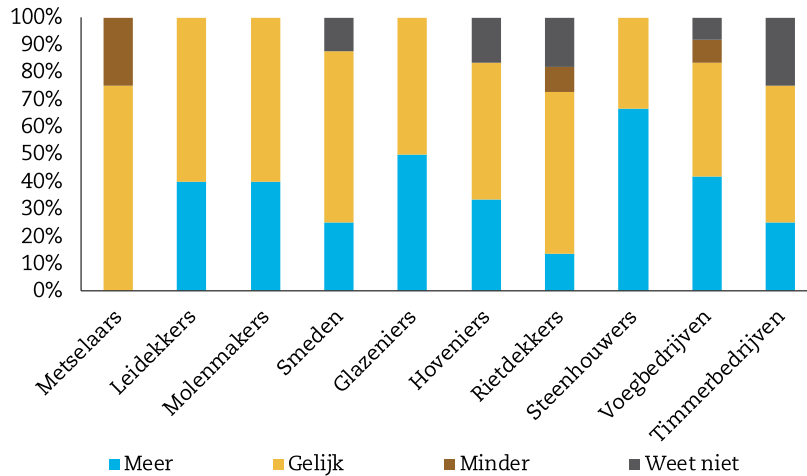
Bron: EIB

Verwachtingen van restauratiebedrijven over de komende drie jaar

Omzetverwachting

Voor de komende jaren wordt een relatief sterke groei van de totale bouwproductie verwacht. Hiervan zullen de bedrijven naar verwachting profiteren. Over het restauratiewerk dat afhankelijk is van de beschikbare subsidiegelden zijn de verwachtingen minder gunstig. In de meeste branches verwachten de bedrijven niet dat de omzet in de komende drie jaar zal gaan dalen, met uitzondering van de glazeniers. De steenhouwers zijn daarentegen zeer optimistisch over de mogelijkheden voor omzetgroei. Bij de metselaars, leidekkers en de rietdekkers verwachten de meeste bedrijven een stabilisatie van de omzet. Bij de overige branches verwachten meer bedrijven een omzetgroei.

Figuur 6 Omzetverwachting van bedrijven in de komende drie jaar

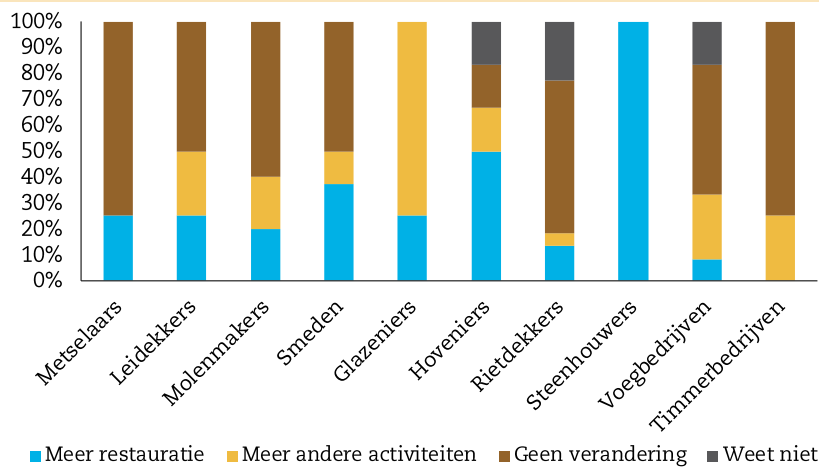

Bron: EIB

Richting van specialisatie

Bedrijven hebben de keuze om zich met het bedrijf meer te richten op restauratiewerk of zich juist meer te richten op het behalen van meer omzet uit andere activiteiten. De meeste bedrijven willen de huidige mate van oriëntatie behouden. Alleen bij de steenhouwers en hoveniers zijn de bedrijven er vooral op gericht zich meer op restauratie te specialiseren. Bij de glazeniers willen relatief veel bedrijven zich juist verbreden.

Figuur 7 Richting van specialisatie van het eigen bedrijf in de komende drie jaar

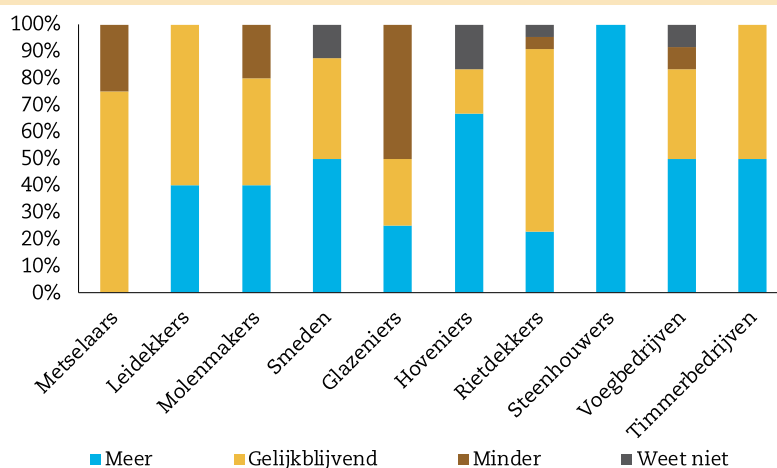

Bron: EIB

Concurrentie met andere gespecialiseerde bedrijven

Het merendeel van de bedrijven in de verschillende branches verwachten geen verandering in de concurrentie met niet-restauratiebedrijven. Toch is het algemene beeld dat de concurrentie eerder toeneemt dan afneemt. Bij de metselaar verwachten de andere bedrijven een afname van de concurrentie, terwijl bij de steenhouwers het merendeel verwacht dat de concurrentie zal gaan toenemen.

Figuur 8 Verwachting over concurrentie met niet in restauratie gespecialiseerde bedrijven in de komende drie jaar

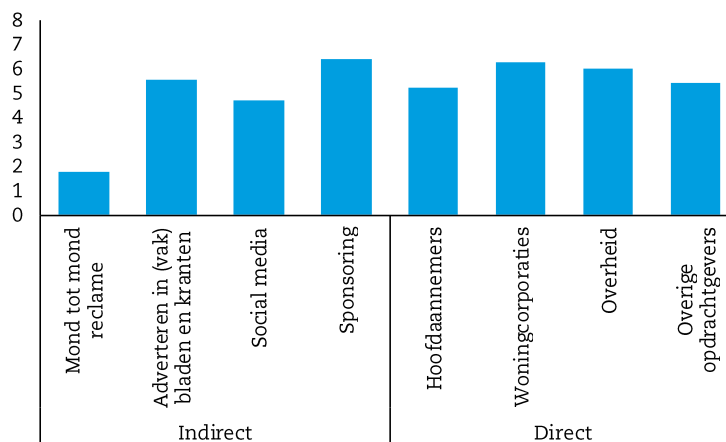

Bron: EIB

Klantbenadering

De bedrijven zijn ook gevraagd naar de verschillende kanalen waarop zij in de komende drie jaar nieuwe opdrachten willen verwerven. Van ieder van de acht kanalen konden de bedrijven hun waardering aangeven. In figuur 9 staan de gemiddelde scores van deze acht kanalen.

Figuur 9 Waardering van bedrijven voor de verschillende kanalen van klantbenadering in de komende drie jaren (1= hoogst, 8=laagst)

Bron: EIB

Uit de figuur komt naar voren dat de bedrijven vooral een voorkeur hebben voor een indirecte manier van klantbenadering. De bedrijven denken vooral hun opdrachten binnen te halen via mond-tot-mond reclame, maar ook social media scoort relatief nog hoog ten opzichte van andere kanalen. Opvallend is dat de bedrijven het direct benaderen van potentiële nieuwe klanten geen hoge prioriteit geven.

Aanbevelingen

Zorg voor voldoende continuïteit in restauratiewerk, voorkom grote omzetschommelingen

De restauratiebranche kenmerkt zich door de specifieke ambachtelijk kennis en ervaring die nodig is om het waardevolle monumentale erfgoed in Nederland in stand te kunnen houden. Om de instandhouding ook in de toekomst te kunnen blijven garanderen, is het zaak dat de continuïteit van deze kennis en vaardigheden in de verschillende restauratiebranches voor de toekomst in voldoende mate gewaarborgd is. Het aantal gespecialiseerde restauratiebedrijven is niet groot. Een (tijdelijke) terugval in omzet zal gevolgen hebben voor de capaciteit van de verschillende branches om de kennis en ervaring aan nieuwe generaties door te kunnen geven. Vanwege het relatief grote belang van subsidies en fiscale regelingen voor de restauratieomzet zal een versoering van de regelingen grote gevolgen kunnen hebben voor de mogelijkheden van de verschillende branches om de kennis en ervaring in voldoende mate te kunnen blijven doorgeven.

Zorg voor een grotere regionale spreiding van het aanbod van restauratieopleidingen

Geconstateerd is dat er een zeer beperkt aanbod van restauratie-opleidingen is. Om opleidingen in stand te kunnen houden is er een zeker volume nodig. Hierdoor vinden de opleidingen op een beperkt aantal locaties in Nederland plaats. Door de grote afstanden ligt hier een barrière voor leerlingen om zich in restauratie te specialiseren. Een gezamenlijke inspanning van de overheid en de sector om de opleidingen meer regionaal aan te bieden is nodig om voldoende nieuwe gekwalificeerde instroom te garanderen.

Nieuwe maatschappelijke trends stellen hogere eisen aan opleidingen

Aan restauratiewerken worden steeds hogere eisen gesteld ten aanzien van duurzaamheid, materiaalgebruik en energieverbruik. Naast de ambachtelijke kennis en kunde is hiervoor ook kennis van nieuwe technieken en materialen vereist. Zorg snel voor adequate opleidingen zodat gespecialiseerde restauratiebedrijven op tijd over de juiste kennis en vaardigheden beschikken om aan deze nieuwe eisen te kunnen voldoen.

Stel kwaliteitseisen aan bedrijven bij toekenning van opdrachten en subsidiegelden

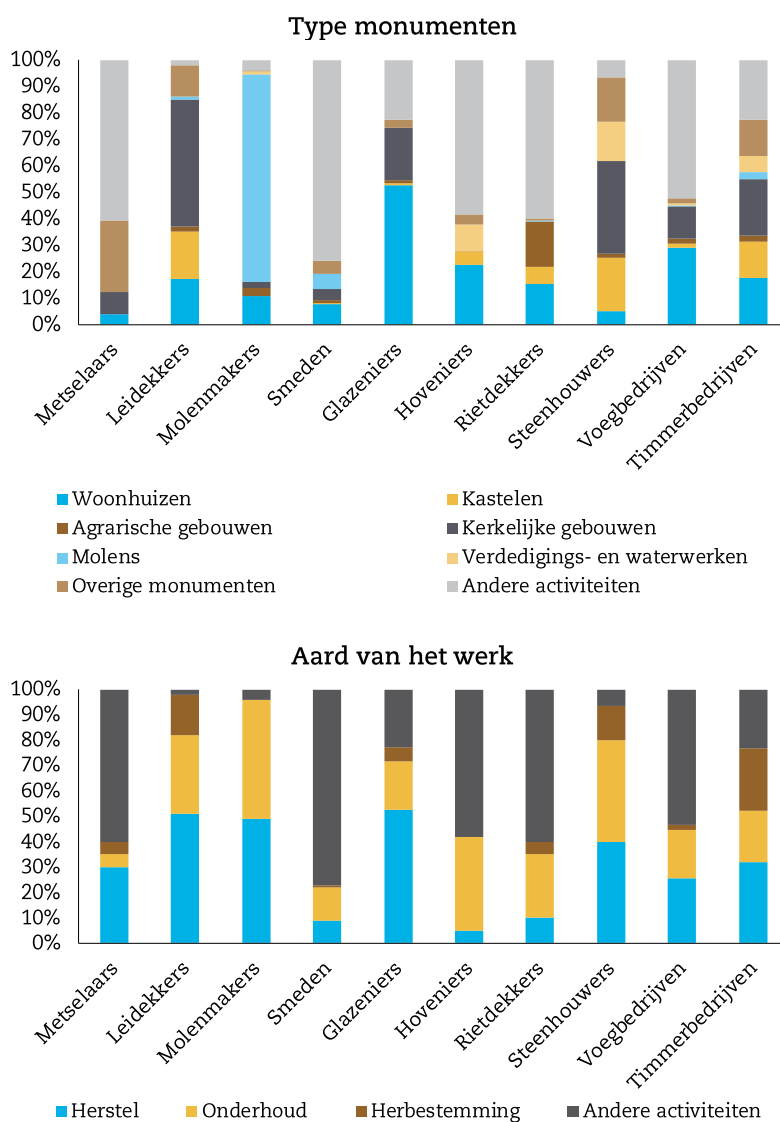
Verder blijkt dat certificering niet in alle branches breed wordt toegepast. De overheden (Rijk, provincie, gemeenten en andere publieke organisaties) kunnen helpen door bij toekenning van hun opdrachten en subsidiegelden eisen te stellen aan de kwaliteit van de restauratiebedrijven. Als alleen gecertificeerde bedrijven hiervoor in aanmerking kunnen komen, dan zorgt dit voor een prikkel voor restauratiebedrijven zich te certificeren en hiervoor te investeren in kennis en opleiding van hun personeel. De overheden hebben er zelf ook direct belang bij dat de voor de instandhouding van hun monumenten noodzakelijke kennis en kunde ook in de toekomst bij de gespecialiseerde restauratiebedrijven aanwezig is.

Meer samenwerken om positie van gespecialiseerde restauratiebedrijven te verbeteren

Gespecialiseerde restauratiebedrijven werken nog weinig met elkaar samen en zijn bovendien terughoudend direct nieuwe opdrachtgevers te benaderen. Door gezamenlijk op te trekken en offertes uit te brengen, bijvoorbeeld bij restauratie van kerken met combinaties van leidekkers, steenhouwers, voegers en glazeniers, kunnen de gespecialiseerde restauratiebedrijven een betere positie ten opzichte van opdrachtgever en hoofdaannemer realiseren.

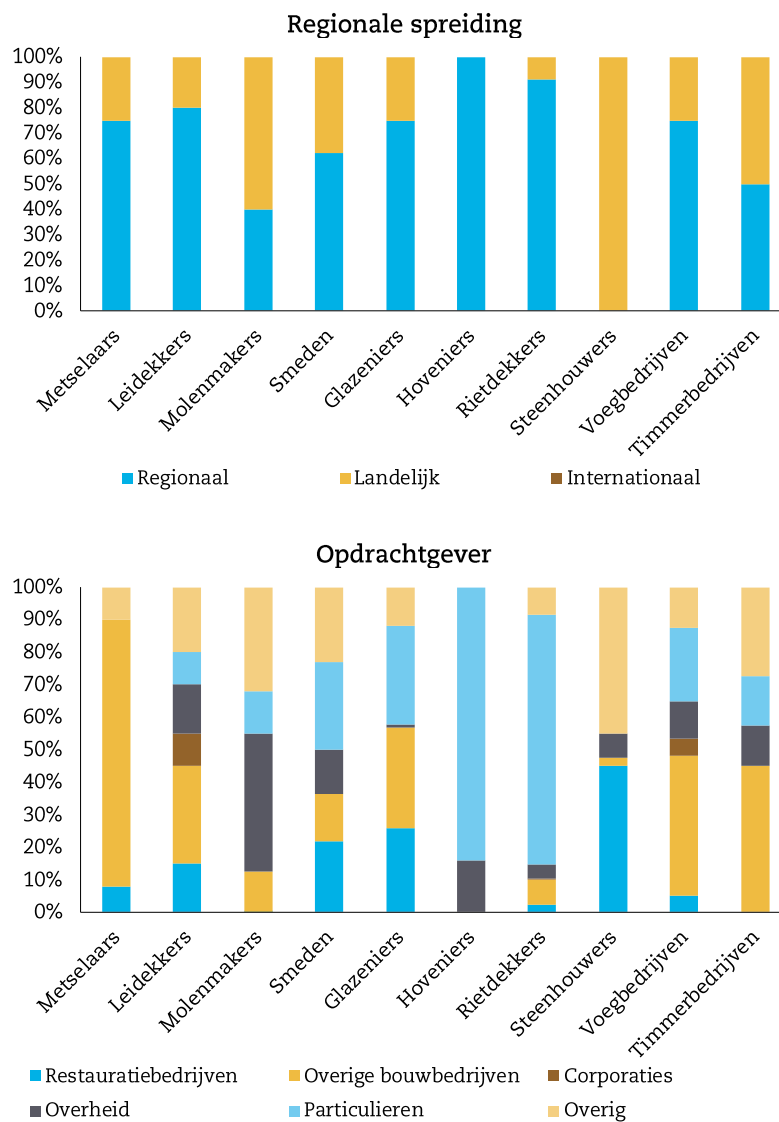
Bijlage Aanvullende gegevens

Figuur A Omzetsamenstelling naar type monumenten en naar aard van het werk

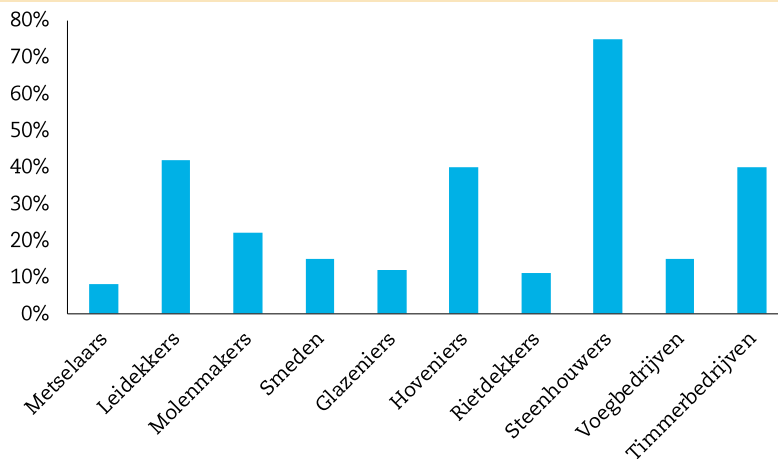
Bron: EIB

Figuur B Omzetsamenstelling naar regionale spreiding en opdrachtgever

Bron: EIB

Figuur C Respons vragenlijst in procenten van de totale populatie per branche

Bron: EIB

De cijfers van de verschillende restauratiebranches in dit rapport zijn gebaseerd op een enquête onder alle leden van de aangesloten brancheverenigingen. Van de 438 aangesloten leden hebben ruim 100 bedrijven (16% van de totale populatie) de opgezonden vragenlijst ingevuld teruggezonden. De respons van de restauratieschilders was te laag om voor deze branche representatieve cijfers te presenteren. In figuur C staat de respons voor de in deze publicatie beschreven branches.

Koninginneweg 20
1075 CX Amsterdam
t (020) 205 16 00
eib@eib.nl
www.eib.nl